

УДК 338.483.1(477.44)

Химич Т.І., студентка спеціальності 101 “Екологія”, ступеня вищої освіти “Магістр” КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

Науковий керівник: **Рябокоть О.В.** – кандидат географічних наук, доцент кафедри екології, природничих та математичних наук КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЖМЕРИНСЬКОГО РАЙОНУ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД

Здійснено аналіз естетичного оцінювання природних територіальних систем Жмеринського району. Доведено, що досліджуваний район дійсно має всі підстави для розвитку туристично-рекреаційної індустрії як основи для сталого розвитку громад. В процесі вивчення передумов туристично-рекреаційного природокористування Жмеринського району встановлено, що важливою складовою рекреаційних ресурсів є природно-рекреаційні, історико-культурні та соціально-економічні ресурси, які відіграють пряму та опосередковану роль, впливають на людину шляхом лікувальних, естетичних і психоемоційних якостей.

Ключові слова: туристичні та рекреаційні ресурси, туристсько-рекреаційне природокористування, Жмеринський район, туристсько-рекреаційна діяльність.

The analysis of aesthetic assessment of natural territorial systems of Zhmerynsky district is carried out. It is proved that the studied area really has all the grounds for the development of the tourism and recreation industry as a basis for sustainable community development. In the process of studying the prerequisites for tourist and recreational nature management of Zhmerynskyi district it is established that an important component of recreational resources are natural and recreational, historical, cultural and socio-economic resources that play a direct and indirect role.

Key words: tourist and recreational resources, tourist-recreational nature use, Zhmerynskyi district, tourist-recreational activity.

Постановка проблеми. В умовах погіршення екологічної ситуації, збільшення психологічного навантаження на людину через прискорення темпу життя стратегічною метою державної політики України має бути створення умов для зміцнення здоров'я населення в екологічно благополучних регіонах, збереження генофонду нації за умови одночасного росту добробуту та розвитку територіальних громад. Цей процес потребує необхідності формування нової стратегії сталого розвитку підприємств курортно-рекреаційної сфери, які виконують оздоровчу функцію в системі суспільного розвитку. Для цих закладів в даний час гостро стоїть питання виживання та сталого розвитку в умовах кризової економіки [1].

Туристична діяльність є частиною рекреаційної діяльності, що реалізується поза межами постійного місця проживання за вільним вибором з метою відновлення фізичного та духовного стану, розвитку та збагачення індивідуальних здібностей людини.

Сьогодні рекреація постає як глобальне явище, що має стабільні темпи зростання, тому її вважають одним з найперспективніших напрямків суспільно-економічного розвитку. Таким чином, у багатьох державах рекреаційний та пізнавальний туризм став не лише самостійною галуззю економіки, але й життєво необхідною формою задоволення потреб людини. Важливим є

сприяння розвитку рекреаційного туризму і його інфраструктури на основі врахування регіональних особливостей України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню процесів розвитку туристичної галузі приділено недостатньо уваги: вивчаються питання використання наявного туристичного потенціалу, а не якісне удосконалення методів та інструментів такого використання [2].

Успіх розвитку туристичної галузі залежить від відповідної інституціонально-інфраструктурної підтримки механізмів використання туристично-рекреаційних ресурсів району.

Аналіз останніх досліджень багатьох вчених, серед яких праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених: О.О. Бейдика, О.О. Любіцевої, В.Ф. Кифяка, А. Ковальчика, М.П. Крачила, Л. Мітчела, Д.В. Ніколаєнка, Смаля, В.І. Стафійчука, К. Холла та ін. виявив недостатність аналізу процесів просторової диференціації туристсько-рекреаційного потенціалу інфраструктури туризму, особливо це стосується розгляду проблем регіонального туризму. На регіональному рівні ці питання висвітлювались у працях В.М. Воловика, Г.І. Денисика, А.Г. Кізюн, І.В. Левицької, Н.В. Корж, В.П. Феєр та ін. дослідників. Проте для досягнення комплексного економічного і соціального розвитку регіону залишається потреба пошуку можливостей ефективного розвитку туристсько-рекреаційного природокористування [1-4].

Метою статті є аналіз передумов туристично-рекреаційного природокористування та їх реалізації на території Жмеринського району.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку ХХІ століття туризм – один із видів економічної діяльності, який динамічно та стрімко розвивається, і за темпами зростання випереджає доходи нафтовидобуток і автомобілебудування. Однією з головних ознак світового туризму на сучасному етапі є його сталий розвиток, концепція якого успішно реалізується у багатьох країнах світу. Щодо України, то за умов наявності унікальних природно-рекреаційних ресурсів, історико - культурних пам'яток, багатой флори та фауни, різноманітних зон відпочинку, які виступають одним із чинників сталого розвитку туризму, спостерігається критично низький рівень освоєння, експлуатації та віддачі рекреаційно-туристичного потенціалу [2].

Організація рекреації населення з використанням природних ресурсів і умов, задоволення потреб населення в природних рекреаційних ресурсах і відновлення робочої сили, передбачення змін стану оточуючого середовища під впливом рекреаційної діяльності- усе це поєднує в собі туристсько-рекреаційне природокористування.

Розвиток місцевого самоврядування, створення об'єднаних територіальних громад, передача ресурсів, повноважень на місця в рамках проведення реформи з децентралізації влади передбачає насамперед підвищення фінансової спроможності, економічної, інвестиційної привабливості територій для якісного й комфортного проживання людей на них та проведення туристично – рекреаційної діяльності. Відмінною рисою функціонування новостворених адміністративно-територіальних об'єднань є усвідомлення того, що територію

об'єднує не лише назва, а й нове спільне бачення майбутніх перспектив, а саме розвитку туристично- рекреаційної галузі як основи для сталого розвитку [5].

Жмеринський район володіє значними природними рекреаційними та історико-культурними й соціальними ресурсами, що може виступати базою для формування потужного туристсько-рекреаційного комплексу.

Туристично-рекреаційні ресурси здійснюють прямий та опосередкований вплив на туристів та рекреантів шляхом естетичних, лікувальних і психоемоційних якостей. Вони сприяють розширенню кругозору, забезпечують формуванню загальної оцінки про територію району, передають інформацію про культуру людей, яка формувалася на протязі багатьох століть та про об'єкти їх культурної спадщини. Їх виділено в окремі групи .

До історико-культурних рекреаційних ресурсів включають місця, які пов'язані з життям і діяльністю видатних історичних осіб, території, де збереглися яскраво виражені етнографічні особливості, культові споруди, музеї, картинні галереї, рекреаційно привабливі пам'ятки історії, архітектури, археології, тощо. Всі ці рекреаційні ресурси приваблюють людей з метою задоволення їх духовних потреб і здатні задовольнити жагу до пізнання, зміни довкілля для психофізіологічного відновлення особистості.

Історико-культурні рекреаційні ресурси Жмеринського району представлені такими об'єктами:

Палац Вітославських у Чернятині – пам'ятка XVIII століття. Парк приголомшує наявністю близько сотні різних чагарників і дерев, таємними стежками і широкими прогулянковими алеями, красивими галявинами і безліччю ставків. У 1865 році село стає власністю Марії Михайлівни Львової. Тоді ж з'являється ландшафтний парк площею в 31 гектар.

Садиба фон Мекків - одна з найголовніших визначних пам'яток невеликого містечка Браїлів та одночасно – музей П.І. Чайковського. Акуратний будинок-палац в стриманому класичному стилі та значних розмірів парк, що має риси справжнього витвору ландшафтного мистецтва.

Історичний музей у м. Жмеринка в приміщенні особняка графа Д. Грейді. У розпорядженні музею знаходиться близько 3 тисяч предметів і експонатів. Сюди приїжджає близько 4000 відвідувачів на рік.

Ще одним визначним місцем району є архітектурна пам'ятка - Жмеринський залізничний вокзал, який є основною туристичною принадою міста.

Останнім часом спостерігається розширення релігійного туризму з відвідуванням таких об'єктів, як: Свято-Троїцький жіночий монастир (XVIII ст.) Української Православної Церкви та колишній парафіяльний костел Святої Трійці (1879), церкви Олександра Невського та Миколи Чудотворця у м. Жмеринка та Вознесенський костел у с. Межирів (не функціонує з 1945 року).

Це майже повний перелік історико-культурних об'єктів туризму Жмеринського району. У зв'язку із недостатнім фінансуванням не звиваються такі категорії об'єктів як: культура, курорти та відпочинок.

До природно-рекреаційних ресурсів належать природні та природно-антропогенні екосистеми, природні об'єкти, явища і процеси, які володіють внутрішніми і зовнішніми властивостями й характерними рисами для організації сезонної або цілорічної рекреаційної діяльності. У межах природних рекреаційних ресурсів можна виокремити кліматичні, ландшафтні, орографічні, бальнеологічні, біотичні, грязьові, водні та інші ресурси.

В Жмеринському районі є значний відсоток природно-рекреаційних ресурсів Вінницької області. Тому тут можна з впевненістю та цілеспрямовано створювати та розвивати екологічні стежки та одно- чи дводенні туристичні маршрути, що буде сприяти притоку туристів та стане основою для сталого розвитку громад (нині існуючих та тих, що у процесі створення).

Основними завданнями на сьогодні є: розвиток створених заказників загальнодержавного значення, а саме ландшафтний – “Володимирська дубина” площею 133 га на території Браїлівської селищної ради (Гніваньське лісництво), що представляє природний комплекс на схилах річки Рів із скелею Чайковського, з своєрідною віковою дібровою та джерелом прісної води.

Згарський зоологічний заказник розташований на території Почапинецької та Лисогірської сільських рад, ділянка долини річки Згар, площею 775,6 га де збереглися в природному стані водно-болотні угіддя, на яких зростає сальвінія плаваюча, зозуленець блощичний, зустрічаються коровайка, видра річкова.

На території Чернятинського аграрного коледжу ВНАУ, розташований ландшафтний парк, площею 28,4 га, який має алею трьохсотрічних дубів, екземпляри тополі сріблястої, а також катальпа, форзиції, тамарикса та інші.

До ландшафтних заказників місцевого значення в районі належать: “Мовчани” площею 50,7 га привабливий природний комплекс на лівому березі р. Мурашка на території Мовчанської сільської ради та “Межирівські берези” на території Рівської сільської ради площею 1,7 га - березовий гай, де зростають лікарські рослини.

Загальнозоологічні заказники місцевого значення: “Лебединий” 132,2 га є місцем гніздування багатьох видів орнітофауни на території Потоківської сільської ради.

До складу ботанічних пам'яток місцевого значення відносяться:

“Вікові дуби” площею 0,07 га - група красивих екзотичних дерев дуба звичайного віком близько 200 років, розташованих на території Коростівецької сільської ради;

“Стодкульські платани” площею 0,06 га - цінна група рідкісної породи платана західного віком до 100 років на території місцевої школи;

“Дуб Михайла Коцюбинського” площею 0,01 га – красивий екземпляр дуба звичайного понад 200 років, Станіславчицька сільська рада;

“Кедр сибірський”, “Бук червонолистий”, “Ясен плакучий та “Бук плакучий” площею 0,01 га вік дерев складає понад 200 років на території Носковецької ЗОШ I-III ступенів;

“Група вікових лип” 0,04 га - цінна ділянка вікових лип на території Рівської сільської ради;

“Парк” площею 0,08 га – красивий ландшафтний парк, створений паном Рудницьким на території Кам’яногірської сільської ради.

Гідрологічними пам’ятками природи місцевого значення є:

- джерело “Потоки” (Потоківська сільська рада),
- “Кацмазівські джерела” та “Джерело “Ревуха” (на території села Новоселиця).

У Жмеринському районі є прекрасні парки – пам’ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення, серед них “Северинівський парк” на території Северинівського спеціалізованого санаторію для дорослих “Северинівка”. Ландшафтний парк розташований на березі річки Рів. В парку зростає 60 видів дерев і чагарників;

“Олександрійський парк” - красивий ландшафтний парк природної лісової ділянки, в якому зростає понад 50 видів дерев і чагарників;

“Браїлівський парк” - старовинний ландшафтний парк, де зростає 45 видів дерев і чагарників. Має меморіальне значення, пов’язане з життям і діяльністю композитора П.І. Чайковського на території Браїлівського професійного ліцею;

“Дендрологічна ділянка” - багата за дендрологічним складом ділянка лісу, понад 200 видів форм та чагарників на території Людавської сільської ради;

Заповідне урочище “Жмеринська діброва” - цінне дубове насадження віком понад 100 років (Леляляцька сільська рада, Жмеринське лісництво).

Популярним місцем відпочинку стало так зване “Блакитне озеро” (гранітний кар’єр, який наповнився джерельною водою та має характерний блакитний відтінок), що знаходиться на території села Могилівки.

У Жмеринському районі помітні позитивні зрушення у сфері зеленого туризму [6]. Під час розробки нової програми розвитку туризму у Вінницькій області (зокрема і Жмеринського району) на 2021-2028 роки планують виділити близько 14 мільйонів гривень.

Розвиток зеленого туризму може бути великим бонусом в тій чи іншій громаді. І сьогодні завдання – донести до ТГ, що саме завдяки розвитку зеленого туризму вони будуть розвивати свою громаду. Наприклад, на Жмеринщині є маленьке село Голубівка, в якому є унікальна блакитна глина, з якої можна зробити свою родзинку і пропонувати не тільки вінницьким санаторіям, а взагалі по всій Україні.

Ще однією досить цікавою ідеєю у розвитку туризму є реалізація проєкту Кластер “Яблуневий шлях” на території Северинівської ТГ, яка підписала так звану Угоду мерів (за ініціативи Європейського союзу) за економічне зростання (M4EG). Громада розвиває власну економіку за допомогою “фруктово-ягідного кластера”, який об’єднав виробництво, туризм та медицину.

Для подальшого продуктивного розвитку у сфері туризму фахівці Жмеринського району переймають досвід Ямпільського району.

На перспективне бачення розвитку туризму в регіоні орієнтує прийнята “Програма розвитку туризму у Вінницькій області на 2016-2020 роки”. Програмою передбачається здійснення комплексу заходів щодо удосконалення системи управління туристичною галуззю, розроблення та удосконалення нормативно - правової бази туристичної діяльності, модернізація існуючої

матеріальної бази, створення нових рекреаційно-туристичних об'єктів міжнародного стандарту, збереження і відновлення історико - архітектурних пам'яток духовної культури народу, удосконалення рекламно-інформаційної діяльності, проведення маркетингових досліджень у туристичній галузі, представлення району на національних та міжнародних туристичних виставках, створення умов для розвитку сільського зеленого туризму [5].

Висновки. Організація стратегічного управління розвитком туризму передбачає розробку державної стратегії сталого розвитку туризму, основні положення якої повинні трансформуватися і поглиблюватися на нижчих рівнях вертикалі управління туристичною індустрією – регіоні і районі [3]. Розглянутий з цієї позиції Жмеринський район має передумови, необхідні для успішного забезпечення збалансованого розвитку туристсько-рекреаційної сфери: багата природна та культурна спадщина, соціальні ресурси, але недостатні економічні ресурси.

Список використаних джерел

1. Гудзевич А.В., Любченко В.Є., Денисик Б.Г. Регіональні аспекти туристсько-рекреаційного природокористування. *Серія "Географія"*. Випуск 30. 2018. № 1-2.
2. Комліченко О.О., Ротань Н.В. Стратегічне управління регіональним розвитком туризму. [Електронний ресурс]. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Х. 2019. С. 21-28.
3. Офіційний портал Жмеринська районна рада. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zhmrada.gov.ua/golovna/novini/prirodno-zapov%D1%96dn%D1%96-ob%E2%80%99%D1%94kti-zhmerinskogo-rajonu.html>
4. В. Пальчук. Розвиток економічного потенціалу громад у рамках реформи з децентралізації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3646:ekonomichnij-rozvitok-gromad-v-ramkakh-detsentralizatsiji&catid=64&Itemid=376
5. Вінницький інформаційний портал "VEZHA". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vezha.ua/zeleni-sadyby-kraftove-vyrobnytstvo-i-podilska-kuhnya-chym-vinnychchyna-mozhe-pryvabyty-turysta/>

УДК 504.9

Кочерягіна Н.П., студентка спеціальності 101 "Екологія", ступеня вищої освіти "Магістр" КЗВО "Вінницька академія безперервної освіти".

Науковий керівник: **Поліщук В.М.** – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри екології, природничих та математичних наук КЗВО "Вінницька академія безперервної освіти".

ОЦІНКА ВПЛИВУ ДЖУРИНСЬКОГО ОТРУТОМОГИЛЬНИКА НА СТАН НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

На основі літературних і картографічних джерел та власних польових досліджень визначено екологічний стан Джуринського отрутомогильника. Узагальнюючи опрацьовані джерела необхідно відмітити, що полігон впливає на всі компоненти довкілля, а також є негативним чинником, який впливає на екологічну свідомість населення. На основі проведеного дослідження запропоновано комплекс заходів щодо підвищення рівня